

alakítják, akár jól, akár rosszul. S ha bizonytalanok, bizony nem a nyelvészekhez fordulnak, hanem az írókhoz, költőkhöz, szerkesztőkhöz, újabban a „médiához”. A nyelvésznek nem marad más, mint a „leltárbiztosi” szerep. (Talán nem véletlenül nevezik a szinkrón nyelvállapottal foglalkozókat *leíró* nyelvészeknek.)

Szerintem itt van a kutya elásva. A nyelvvédők rossz közönséget céloznak meg. Nem a mindennapi nyelvhasználót kellene győzködni arról, mi helyes vagy helytelen (még ha a puristáknak történetesen abban a kérdésben igazuk van is), hanem azokat kell megcélozni, akik nyelvhasználatunkat valójában alakítják. Amíg nyelvileg gondosan szerkesztett könyveink, rádió- és tévéműsoraink voltak, a mindennapi nyelvhasználat sem volt ennyire pongyola. Amikor azonban a híradókban a sugógépről felolvasott (tehát előre „megszerkesztett”) mondatok teli vannak hibás szórenddel, amíg egy milliós nézettségű tévéműsorban anyósok és *vejek* (nem pedig *vők*) mérik össze tudásukat, addig a tudatos nyelvhasználatnak semmi esélye sem lesz nálunk. Addig Benyhe János dohogásaira nagyon nagy szükség van.

CSILLAG ISTVÁN

(Kortárs Kiadó, Budapest, 2005,
328 oldal, 2300 Ft)

BUDA ATTILA:

Magyar irodalmi repertórium 2003

Irodalom az irodalom irodalmáról? Talán sohasem volt kétségbevonhatóbb s ugyanakkor időszerűbb vállalkozás. Hiszen az átlagolvasó mai könyveinket, irodalmi folyóiratainkat lapozva hamarosan dzsungelben érzi magát. Szívesen nézne valamiféle éles bozótvágókés után. A magasra nőtt törzsek, dús lombok árnyékában észrevehető-e a vékony csemete, sarjadhat, bontakozhat-e szabadon mindaz, ami még csak kezdemény, hajtás, de amelyben ott készülhet a jövő irodalomtörténete?

Ma már rendelkezésünkre áll az internet s számos más „nem papír-alapú adathordozó”. Milyen szerepe lehet itt a régi típusú kézikönyvnek? Hogyan birkózhat meg a létező adatok jelzett bőségének, sokféleségének áttekintésével? Buda Attila számot vet mindezzel, bevezetésében megosztja velünk gondjait. Eleve korlátozza gyűjtőkörét, adatait viszont gondosan szerkeszti, differenciálja.

Bár csak egy évről van szó, az itt felmért tételek nyomán sorra kirajzolódnak irodalmi életünk (a rendszerváltás óta alakuló) útjai, tendenciái. Például a kifejezési formák változásai. A szerkesztő az alapvető líra–próza megkülönböztetésen túl, főként a prózai műveken belül, szá-

mos műfajváltozatot differenciál. Mindezek s a különféle kritikai műfajok után jut hely az „Irodalmi múlt, dokumentumok”-ként elnevezett írásoknak. Ez utóbbiak elgondolkodtatnak. Hiszen az irodalom- és művelődéstörténethez sorolható közleményekről van itt szó. Ezen az alapon a tudományos szaklapok valamennyi hasonló tanulmányát számba lehetne venni. A repertórium kitüntetett profilja pedig – úgy vélem – a jelenkori szépirodalom. Ugyanezért, miközben messzemenően méltányolom, hogy összesen 62 (impozáns szám!) folyóirat adatainak összeállítására, rendszerezésére vállalkozik, aközben kétségeim vannak: az It és az ItK beválasztása a vizsgált folyóiratok közé járhat-e igazi haszonnal?

Mindenképpen sokféle kíváncsiságot elégíthet ki és ébreszthet a repertórium. Megtudhatjuk például, kik tekinthetők (2003-ban) a legtöbbet szereplő – így feltehetően a köztudatban leghangúlyosabban jelenlévő – íróknak. Alapul vehetjük az íróról és az íróról megjelent közlemények pontos adatait. Rákérdezhetünk arra is: jelenleg melyik írógeneráció, azon belül is ki áll a legerősebb reflektorfényben? S hadd hangsúlyozzam a leltározó számvetés egyik érdeként, hogy nagy figyelemmel, a teljesség igényével re-

gisztrálja a legfiatalabbakat, a pályakezdőket, a többnyire még ismeretleneket. Feltehetően nagy segítséget jelent ehhez a Szépirodalmi Figyelő folyamatos nyilvántartása.

Közel múltunk megvalósuló vívmányaként örvendhetünk annak, hogy a határainkon túli magyar irodalom alkotói immár állandó jelenlevők. Közvetlen szomszéd íróinkról ugyanúgy elmondhatjuk ezt, mint a hajdani „nyugati magyar irodalom” szerzőiről. Buda Attila pontos számvetése tények, adatok, számok tükrében mutatja fel az immár valóban „egyetemes”-nek tekinthető magyar nyelvű irodalom helyzetképét. Azt, ami már átalakult – de azt is, ami még hátra van.

Hiszen hogy is alakul az egyes írókra, művekre irányuló figyelem? Ha egymás mellé állítjuk az év folyamán megjelent irodalmi műveket, majd a napvilágot látott kritikákat, feltűnhet, hogy a művek mennyiségéhez képest ugyancsak kevés a visszhang. Durván: negyedét sem teszi ki. Számszerűen: 236 oldalnyi az új vers, próza stb. címjegyzéke, míg a kritikák felsorolása elfér 61 oldalon. Az utóbbiak túlnyomó többsége is rövidebb híradás, recenzió, a tanulmány-terjedelmű, mélységű elemzések címtára alig 18 oldalt igényel. Aligha előnyös az, ha a megszülető művek, írók megmérése, s

főként: gondos, szakszerű elemzésük nem tekinthető folyamatosnak. Inkább irigylendő kivétel az, akinek kijut a valóságos, írásba foglalt figyelem.

Buda Attila munkája nem hiábavaló. A vizsgált év próbafírásnak bizonyul. Hasznos kézikönyvként, sokféleképpen ad bepillantást irodalmunk belső folyamataiba. A jelzett „dzsungelben” ösvény ez csupán, de további hátra- és előremutató utak taposását ösztönzi, segíti.

SZÉLES KLÁRA

(*Szépirodalmi Figyelő*, Budapest, 2005, 334 oldal, 2200 Ft)

LUCIEN FEBVRE –
HENRI-JEAN MARTIN:

A könyv születése

„Az emberi szenvedély a tenger, melynek áradása végtelen, s a könyvek centiméter magas gátak csak e tenger dagályával szemben. Minden ezredév egy centiméter. S minden könyv ad valamit a gáthoz, mely felépül egyszer a szenvedély, az önzés, a butaság, az erőszak, a tájékozatlanság és a bűntudat óceánjának partjain. Építsük ezt a gátat: talán ennyi az emberi élet értelme” – írta a könyvekről 1944-ben Márai Sándor.

1450 körül Európa számos pontján a korábbiaktól merőben el-

térő „kódexek” jelentek meg. Külsőre nem tértek el a kéziratos könyvektől, a lapokat megvizsgálva azonban hamar rá lehetett jönni, hogy nem scriptorok másolták a szövegeket, hanem szétszedhető betűk és nyomóprés segítségével nyomtatták őket. A forradalmi találmány, melyet csakhamar Európa több pontján kezdtek alkalmazni, Magyarországra is eljutott. Az egész világon sorrendben hatodikként létesült nyomda Budán, ahol 1473-ban Hess András elkészítette az első hazai nyomtatványt, a *Chronica Hungarorum*ot.

Az Osiris Kiadó évek óta olyan könyv- és könyvtártörténeti munkákat jelentet meg Kézikönyvek sorozatában, amelyek nélkülözhetetlenek a témával foglalkozók számára. A téli könyvvásárra jelent meg Lucien Febvre és Henri-Jean Martin *A könyv születése* című munkája, amely a tavasszal kiadott *A könyv története* ihletőjének is nevezhető. Az utóbbi szerzője, Frederic Barbier ugyanis annak a francia kutatógenerációnak a leghíresebb képviselője, amely Febvre és Martin munkásságát tekintette példának, folytatva megkezdett kutatásaikat.

Jelen kötet először 1958-ban látott napvilágot, és szinte azonnal az európai könyvtörténeti kutatások megkerülhetetlen alaplátvává vált, számtalan nyelvre lefordították. Annak ellenére, hogy lassan fél évszázad telt el első megjelenése óta, ma